

BÜTÇE POLİTİKASI İLE FİYAT VE MİLLÎ GELİR DEĞİŞMELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dr. Çetin Özhan ULUATAM

Giriş

Bütçe uygulamalarının iktisadî hayatın gidişini önemli ölçüde etkilediği, bugün genellikle iyice yerleşmiş bir düşüncedir. Böyle bir etkilemenin gerekliliği ve faydası konusunda görüşler değişse bile bütçenin böyle bir potansiyele sahip olduğu fikrine hemen kimse karşı çıkmamaktadır. Böyle olunca, özellikle işsizliğin ya da enflasyonun ürkütücü bir tehlike teşkil ettiği yer ve zamanlarda bütçeyi ekonominin daha istikrarlı kılınması için kullanma arzularının yaygınlaşmasını olağan karşılamak gerekir. Üstelik, maliye politikasının yalnız kısa dönemli istikrar için değil uzun dönemli yüksek bir gelişme hızının sağlanması için de kullanılabileceği unutulmamalıdır.

Bu nedenlerle, uzunca bir süreden beri sürekli enflasyonist baskı altında hızlı bir ekonomik gelişmeyi gerçekleştirmeye çalışan Türkiye'de bütçenin bu yönlerden nasıl kullanılmış olduğu ilgi çekici bir soru haline gelmektedir. İşte bu araştırmada yapılmıya çalışılan şey son yıllardaki Türk bütçe uygulamalarının ekonominin kısa ve uzun dönemli gelişmesine etkisinin araştırılmasıdır.

Hemen bu noktada belirtmek gerekir ki bütçe politikası iktisadî dalgalanmalara karşı savaşın önemli bir silahı ise de tek silahı değildir (1). Kurumsal ve psikolojik unsurlar bir yana konulsa bile bu konuda para politikasının oynayabileceği rol ihmal edilemeyecek kadar büyüktür. Ancak, yine unutulmaması gereken nokta bütçe politikasının, çokluk, para politikasının başarılı olabilmesi için *sine quo non* teşkil ettiğidir. Zira, bütçe politikası iktisadî dalgalanmalarla birlikte faiz hadlerindeki dalgalanmaları önliyerek,

(1) Keza, uzun dönemli gelişme politikasında başarının da maliye-bütçe politikası dışında başka unsurlara bağlı olduğu açıktır.

böylece para piyasasının aşırı yükünü azaltarak para politikasının daha etkin bir şekilde işlemesine yardım eder.

Bütçe politikası ile para politikası arasındaki bu karşılıklı ilişkiye rağmen biz bu araştırmada zorunlu gördüğümüz bir soyutlamaya başvuracak ve diğer bütün politikalardan bağımsız bir bütçe politikasının etkilerini göstermeye çalışacağız.

Bütçenin ekonominin kısa ve uzun dönemli hareketleri ile ilişkisi iki yönlüdür :

a. Bir yandan, bütçenin kendisi yarattığı bütçe fazlaları ve açıkları yoluyla ekonomide toplam talep ve arz arasında bütçe dışında yerleşen ilişkinin değişmesine yol açabilir.

b. Diğer yandan, bütçenin masraf ve gelir yapısının özellikleri ekonomide ortaya çıkan genişleme ve daralma hareketlerinin -ister bütçe açık ve fazlalarından ister bütçe dışı nedenlerden doğsunlar- hafifletilmesi yolunda bazı etkiler gösterebilir.

Bu iki etkinin birincisine bütçenin çoğaltan etkisi, ikincisine otomatik stabilizasyon etkisi denilebilirse de bunların birbirinden ayrılması kolay değildir. Örneğin, bir bütçe açığı ekonomi üzerinde genişletici bir etki yaratacak, ekonomi tam çalışma halinde ise genel fiyat seviyesi yükselecek, diğer yandan bu gelir artışı vergi yapısının müterakki olması nedeniyle daha yüksek oranda bir hasılatı artışına yol açacaktır. Böylece, bütçenin yarattığı genişlemenin bir kısmı yine bütçe tarafından «emilmiş» olacaktır.

Bütçenin Çoğaltan Etkisi

Yukarda belirttiğimiz birinci çeşit ilişki bilinen çoğaltan kavramının kamu harcama ve gelirlerine uygulanması ile açıklanır. Bütçe çoğaltanını ortaya koymaya çalışan aşağıdaki modelde meselelerin incelenmesini kolaylaştırmak amacıyla bazı basitleştirici varsayımlar yapacağız (2). Bu varsayımlar şunlardır :

(2) Buradaki anlatım için L. Johansen'in **Public Economics** adlı kitabında kullanılan model değiştirmelerle esas alınmıştır.

Kullanılan semboller :

Y = millî hasıla

C_p = özel tüketim

I_p = özel safı yatırım

G = hükûmet harcamaları

a = marjinal tüketim eğilimi

b, k = katsayılar

a. Ele alınan ekonomi kapalı bir ekonomidir.

b. Kullanılan bütün fonksiyonlar doğrusaldır.

c. Ekonomide yalnızca gelir vergisi tipinde bir vasıtasız vergi ile genel satış vergisi tipinde bir vasıtalı vergi vardır.

Yalnız vasıtasız verginin bulunduğu, ya da vasıtalı verginin de bir çeşit vasıtasız vergi gibi ele alınıp fiatlara intikal etmediği kabul olunursa modelin temel denklemleri şöyle yazılabilir :

$$\begin{aligned} Y &= C_p + I_p + G \\ C_p &= a (Y - T) + b \\ I_p &= \text{sistem dışında belirlenmiş} \end{aligned} \quad (I)$$

Bu denklem takımının Y için çözümü bize millî hasıla ile kamu gelir ve giderleri arasındaki ilişkiyi gösteren;

$$Y = \frac{1}{1-a} G - \frac{a}{1-a} T + \frac{I_p + b}{1-a} \quad (II)$$

ifadesini verir. G nin katsayısı olan $\frac{1}{1-a}$ kamu harcamalarının

çoğaltan etkisini, T nin katsayısı olan $\frac{a}{1-a}$ da vergiler yönünden

benzer fakat ters yönlü bir etkiyi vermektedir. Marjinal tüketim eğiliminin sıfır ile bir arasında bir değer taşıdığı haller için kamu harcamalarının çoğaltan etkisi vergilerin çoğaltan etkisinden büyüktür. Denk bütçe halinde de,

$$\frac{1}{1-a} - \frac{a}{1-a} = 1$$

ilişkisi denk bütçenin çoğaltan katsayısının «bir» olduğunu göstermektedir. Yani bütçenin denkliği halinde millî hasıla - ekonomi tam

γ = vasıtalı vergi oranı

$T^{\text{dir.}}$ = vasıtasız vergiler hasılatı

$T^{\text{ind.}}$ = vasıtalı vergiler hasılatı

t = ortalama vergileme oranı

m = marjinal vergileme oranı

çalışma halinde ise millî hasılanın parasal ifadesi - bütçe miktarı kadar artacaktır (3).

Modelimizde vasıtalı vergiye ilişkin olarak yukarda yaptığımız varsayımı değiştirip vasıtalı verginin aynen mal ve hizmet fiatlarına intikal ettiğini kabul edersek modelin çeşitli değişkenlerinde vergi öncesi ve vergi sonrası değerlerin ayrılması gerekir (4).

Genel vasıtalı verginin nisbetini γ ile gösterirsek Y ve C ifadeleri şu şekli alır :

$$\begin{aligned} Y &= (1 - \gamma) \bar{Y} \\ C_p &= (1 + \gamma) \bar{C}_p \end{aligned} \quad (III)$$

Buna göre,

$$T^{\text{ind}} = \gamma \bar{C}_p + \gamma \bar{I}_p + \gamma \bar{G} = \gamma \bar{Y}$$

olduğundan,

$$Y = \bar{Y} + T^{\text{ind}}$$

ifadesine ulaşırız. Bu ifadedeki Y millî muhasebe dilinde faktör fiatları ile millî hasıla denilen kavrama uymaktadır.

Vergiden önceki fiat seviyesi 1 ile gösterilirse vergi sonrası fiat seviyesi $1 + \gamma$ olur. Buna göre (I) numaralı denklem takımı hem vasıtalı hem de vasıtasız vergileri içine alan şu şekle girer :

$$\bar{Y} = \bar{C} + \bar{I}_p + \bar{G}_p$$

$$C_p = a \left(\frac{\bar{Y} - T^{\text{dir}}}{1 - \gamma} \right) + b$$

I = sistem dışında belirlenmiş.

Böyle bir modelde çoğaltanın bulunması için γ değeri küçük ise şöyle bir yaklaşımdan faydalanılabilir :

(3) Ancak, bu anlatılanların geçerliğinin, vergi alıp kamu harcamaları yapma süreci sonusunda gelir dağılımının değişmemesine bağlı olduğu unutulmamalıdır. Gelir dağılımı değişmiş ise, vergiyi verenlerle harcamalardan faydalananların marjinal tüketim eğilimlerinin farklı oluşuna göre denk bütçenin çoğaltan etkisi de «bir»den değişik çıkabilir.

(4) Vergi öncesi değerler \bar{Y} , \bar{C}_p , v.b. şeklinde, vergi sonrası değerler ise Y , C_p , v.b. şeklinde gösterilmektedir.

$$\frac{1}{1 + \gamma} \approx 1 - \gamma$$

kabul edilirse harcanabilir gerçek gelir,

$$\begin{aligned} \frac{\bar{Y} + T^{\text{dir}}}{1 + \gamma} &\approx (\bar{Y} - T^{\text{dir}}) (1 - \gamma) \\ &\approx \bar{Y} - \gamma \bar{Y} - T^{\text{dir}} + \gamma T^{\text{dir}} \\ \frac{\bar{Y} + T^{\text{dir}}}{1 + \gamma} &\approx \bar{Y} - T^{\text{ind}} - T^{\text{dir}} + \gamma T^{\text{dir}} \end{aligned}$$

şeklinde ifade edilebilir. $T^{\text{ind}} + T^{\text{dir}} = T$ olduğuna göre az önceki model şu şekli alır :

$$\begin{aligned} \bar{Y} &= \bar{C}_p + \bar{I}_p + \bar{G} \\ \bar{C}_p &= a (\bar{Y} - T + \gamma T^{\text{dir}}) + b \quad (\text{VIII}) \\ \bar{I}_p &= \text{sistem dışında belirlenmiş.} \end{aligned}$$

Bu sistemde millî hasıla,

$$\bar{Y} = \frac{1}{1 - a} (\bar{I}_p + \bar{G}) - \frac{a}{1 - a} (T - \gamma T^{\text{dir}}) + \frac{b}{1 - a} \quad (\text{IX})$$

olur. Bu eşitlikte, çoğaltan etkisi yönünden yalnız vasıtasız vergilerin dikkate alındığı (II) numaralı eşitlikten farklı olarak hem vergilerin vasıtalı - vasıtasız olarak bölünüşü hem de vasıtalı vergi oranı önem kazanmaktadır.

Bütçenin Otomatik Stabilizasyon Etkisi

Yukarda, basitleştirici varsayımlar altında ortaya konan model bütçenin ekonomi üzerindeki çoğaltan etkisini göstermek amacını taşıyordu. Bir başka deyişle, bu model bütçenin millî hasıla seviyesinde nasıl değişimler meydana getirdiğini belirtiyordu. Oysa, makalenin baş kısmında işaret olunduğu gibi, bütçe bir de ekonomideki dalgalanmaları frenleyici bir etkiye sahiptir. Bu etki, esas itibarıyla, bütçe gelir ve giderlerinin millî hasıladaki değişimlerden daha büyük bir hızla değişmesinden, yani bütçe sisteminin yapısal es-

neklüğinden doğmaktadır. Millî hasıla artarken bütçe gelirleri daha da büyük bir oranda artmakta, iktisadî durgunluk devrelerinde ise bütçe gelirlerinde büyük bir azalış meydana gelmektedir. Böylece özel sektörün vergi yükü iktisadî dalgalanmaları azaltacak şekilde değişmiş olmaktadır. Keza, bütçedeki bazı masraf kalemleri de ekonomideki dalgalanmalardan otomatik bir şekilde etkilenmekte ve durgunluk devrelerinde artıp gelişme devrelerinde azalmaktadır.

Otomatik denkleştiricilerin en önemlileri gelir ve kurumlar vergileri ile işsizlik sigortaları ödemeleri (işsizlik tazminatları) dır. Biz bu yazıda kamu giderlerinin seviyesini iktisadî dalgalanmalardan bağımsız olarak belirlenmiş kabul edeceğiz. Böylece, otomatik stabilizasyon etkisi yalnızca bütçe gelirlerindeki değişmelerle sınırlanmış olacaktır. Kamu harcamalarının bağımsız kararlarla değiştirildiğini kabul edersek bu değişmelerden çıkan iki devre arasındaki millî hasıla değişimi,

$$\Delta Y = \Delta G + a \Delta Y - a m \Delta Y \quad (X)$$

şeklinde gösterilebilir. İfadenin Y için çözümü

$$\Delta Y = \Delta G \frac{1}{1 - a(1 - m)} \quad (XI)$$

sonucunu verir. Ancak, uygulamada marjinal vergileme oranı yerine bazan daha kullanışlı olabildiğinden bu bağlantıyı ortalama vergi oranı cinsinden ifade etmek istersek vergi hasılatının gelir elastikiyetinden faydalanabiliriz. Bu elastikiyetin tanımını «vergi parametrelerinde bir değişme olmadığı halde vergi gelirlerinde meydana gelen değişmelerdir» (5). Yani,

$$E = \frac{(\Delta T) Y_0}{(\Delta Y) T_0} \quad (XII)$$

yazılabilir. İfadede Y_0 ve T_0 değerleri millî hasıla ve toplam vergi gelirlerinin değişmeden önceki değerlerini göstermektedir. $\Delta T/\Delta Y = m$ marjinal vergi oranını, $T/Y = t$ ortalama vergi oranını gösterdiğine göre yukarıdaki elastikiyet,

(5) R. A. Musgrave, *The Theory of Public Finance*, Mc Graw-Hill inc., New York 1959, s. 506.

$$E = \frac{m}{t_0} \quad (\text{XIII})$$

şeklinde gösterilebilir. Bu ifadeden $m = E t_0$ yukarıdaki (XI) numaralı eşitlikte yerine konursa,

$$\Delta Y = \Delta G \frac{1}{1 - a (1 - E t_0)} \quad (\text{XIV})$$

elde edilir. Bu ifade bize bütçenin çoğaltan etkisi ile yapısal esnekliğinden doğan otomatik stabilizasyon etkisinin müşterek sonucunu vermektedir (6).

Türk Bütçelerinin İktisadî Denge Üstündeki Etkileri

Türk ekonomisi incelememize konu olan 1953-1966 dönemi içinde sürekli bir enflasyonist baskı altında bulunmuştur. Özellikle 1956-59 arasında bu baskı «dörtünlü bir enflasyon» belirtisi sayılabilecek fiyat artışlarına yol açmış; bundan sonraki yıllarda bu ölçüde büyük fiyat yükselmeleri görülmemişse de yükselmeler nor-

(6) Sistemin yapısal esnekliğini ölçmek için

$$\alpha = 1 - \frac{\Delta Y}{\Delta Y_a}$$

gibi bir formülden faydalanılabilir. Bu ifadede ΔY ele alınan ekonomideki gelir değişimini ΔY_a ise aynı ekonomide yapısal esnekliğin sıfır olduğunun varsayılması halinde vuku bulacak gelir değişimini gösterir. Buna göre α gelir artışının yapısal esneklik nedeniyle önlenen kısmını ifade eder. (XI) numaralı eşitliği (XIV) numaralı eşitlikte yerine korsak,

$$\alpha = 1 - \frac{1 - a}{1 - a (1 - E t_0)} = \frac{a E t_0}{1 - a + a E t_0}$$

bulunur. Aynı ifadenin marjinal terimlerle ifadesi

$$\alpha = \frac{m a}{1 - (1 - m) a}$$

olur. [Bknz. R. A. Musgrave and M. H. Miller, «Built-In Flexibility» Readings in Fiscal Policy içinde, George Allen Ltd., London, 1955, s. 381.]

mal kabul edilebilecek sınırların, 1964 yılı hariç, hemen daima üstünde kalmıştır. Aşağıdaki tablo 1964 yılından bu yana fiyat hareketlerini göstermektedir.

Tablo : 1

Çeşitli Fiyat Endeksleri

1953 = 100

	Ankara	Geçinme	İstanbul	Geçinme	Toptan Eşya	
	Endeks	Bir önceki yıla göre yüzde artış	Endeks	Bir önceki yıla göre yüzde artış	Endeks	Bir önceki yıla göre yüzde artış
1953	100	—	100	—	100	—
1954	109	9	109	9	110	10
1955	123	13	119	9	119	8
1956	137	11	134	13	138	16
1957	154	12	151	13	164	19
1958	177	15	171	13	189	15
1959	217	23	215	26	226	20
1960	233	7	227	6	238	5
1961	235	1	235	4	246	3
1962	246	5	245	4	259	5
1963	262	7	262	7	270	4
1964	269	3	268	2	268	— 1
1965	287	7	280	4	291	9
1966	302	5	303	8	306	5

Kaynak : Ticaret Bakanlığı - Konjonktür Dairesi Endekslerinden 1953 = 100 olarak değiştirilmek suretiyle hazırlanmıştır.

Bu sürekli fiyat artışlarının ekonomide önüne geçilemeyen bir genel arz - talep dengesizliğine işaret ettiği fazla itirazla karşılaşmadan ileri sürülebilir. Bu genel dengesizlik özel sektörde yapısal nedenlerle doğan bir talep fazlasından ortaya çıkabileceği gibi uygulanan bütçe politikası da bu durumun yaratılmasına yardımcı olmuş olabilir. Hatta daha ileri bazı hallerde dengesizliğin sorumluluğu, esas olarak maliye - bütçe politikasına da yüklenebilir. İşte biz bu bölümde Genel Bütçenin 1953 - 1966 devresi içinde ekonomik dengeye yaptığı etkiyi işaret edebilecek bazı unsurları inceleyeceğiz.

Tablo 2 ele alınan devrede gerçekleşen bütçe açıkları ile gayri safi millî hasıla ve fiat değişmelerini bir arada göstermektedir (7).

Tablo : 2

GSMH, Bütçe Açıkları ve Yıllık
Fiat Artışları

	(1)	(2)	(3)	(4)
	GSMH (Milyon TL)	Bütçe açığı (Milyon TL)	GSMH'nin yüz- desi olarak büt- çe açığı	Bir önceki yıla göre yüzde fiat artışları (Toptan eşya fiatları end.)
1953	16,821	22	0.13	—
1954	17,114	174	1.02	10
1955	21,059	161	0.76	8
1956	24,334	182	0.75	16
1957	30,528	196	0.64	19
1958	38,506	155	0.40	15
1959	47,726	342	0.72	20
1960	50,969	387	0.76	5
1961	53,719	449	0.83	3
1962	60,300	100	0.16	5
1963	69,024	— 0	— 0.01	4
1964	73,840	613	0.83	— 1
1965	79,764	900	1.13	9
1966	84,779	691	0.81	5

Kaynak : Sütun 1 Devlet İstatistik Enstitüsü yayınlarından,
Sütun 2 Kesin Hesaplardan,
Sütun 4 Tablo 1 den alınmıştır.

Not : Bütçe açıklarının hesabında nazım hesaplar dikkate alınma-
mıştır.

(7) Bütçe açıklarının hesabına ilişkin bazı hususların burada açıklanması
gerekir :

Genellikle, batılı iktisatçılar bütçe açığının hesabı sırasında borç-
lanma gelirlerini normal gelir gibi kabul etmediklerinden verilen açık
miktarına borçlanmalar da dahildir. Oysa, Türk bütçe açıklarının he-
sabında borçlanmalar normal gelir gibi kabul edilip hesaba katılma-
mıştır. Bu yüzden bu yazıda kullanılan bütçe açıkları, esas itibariyle
Merkez Bankası kaynaklarıyla karşılanan meblağları ifade etmektedir.

Tablodaki değerler gayri safî millî hasılanın yüzdesi olarak bütçe açıkları ile yıllık fiat artışları arasında belirli bir ilişki vermektedir.

Ancak sürekli fiat artışları esas itibariyle millî hasıladaki artışa - daha doğrusu bununla toplam talep artışı arasındaki ilişkiye - bağlı olduğuna göre meseleyi fiat artışlarından çok millî hasıla artışları yönünden ele almak daha doğru görünebilir. Böyle bir ilişkinin kurulabilmesi ekonomide vergi elastikiyetine ilişkin bazı değişkenlere ait değerlerin hesabını gerektirmektedir. Tablo 3 te bu değişkenlere ait değerler ve bu değerlerin hesaplanmasında kullanılan bilgiler verilmiştir.

Tablo : 3

A. GSMH — Vergi Gelirleri
(Milyon TL)

	GSMH	Yıllık GSMH Artışı	Vergi Gelirleri Toplamı	Yıllık Vergi Geliri Artışı
1953	16,821	—	1,853	—
1954	17,114	293	2,094	241
1955	21,059	3,945	2,481	387
1956	24,334	3,275	2,816	335
1957	30,528	6,194	3,592	776
1958	38,506	7,978	4,142	550
1959	47,726	9,220	5,535	1,393
1960	50,969	3,243	5,671	136
1961	53,719	2,750	6,699	1,028
1962	60,300	6,581	7,114	415
1963	69,024	8,724	8,424	1,310
1964	73,840	4,316	9,258	834
1965	79,764	5,924	10,257	999
1966	84,779	5,015	12,441	2,184

Diğer taraftan, Türk bütçe gelirleri arasındaki karşılık paraların Tablo 2 de gösterilen açıklara eklenmesi gerektiği düşünülebilirse de bu meblağlar karşılığında ekonomiye daha önce bir mal girişi olduğundan serbest bırakılan karşılık paraların bu akışın sebep olduğu deflasyonist baskıyı ancak telafi edeceği kabul olunmuştur. Ayrıca, bu noktada zorunlu gördüğümüz bir varsayıma daha başvurarak mal girişi ile karşılıklarının serbest bırakılmasının aynı miktar ve zamanda olduğunu kabul ettik ve karşılık paraları bütçe açıklarının hesabında dikkate almadık.

B. Vergileme Oranları

	Marjinal Vergileme Oranı	Ortalama Vergileme Oranı	Elastikiyet
1953	—	—	—
1954	0.90	0.12	7.50
1955	0.09	0.12	0.75
1956	0.10	0.12	0.83
1957	0.13	0.12	1.08
1958	0.07	0.11	0.64
1959	0.15	0.12	1.25
1960	0.04	0.11	0.36
1961	0.37	0.12	3.08
1962	0.06	0.12	0.50
1963	0.15	0.12	1.25
1964	0.19	0.13	0.46
1965	0.17	0.13	1.31
1966	0.44	0.15	2.93

Kaynak : 1953 - 64 yıllarına ait vergi geliri rakamları Devlet Gelirleri Bülteninden, 1965, 1966 yıllarına ait rakamlar 1968 Bütçe Gerekçesinden alınmıştır.

Tablo 4 de yukarıda hesaplanan değerlere dayanarak, bütçe açıklarının ekonomide yaratmış olabileceği gelir artışları ile fiili GSMH artışları arasındaki ilişki ortaya konmaktadır. Bütçeden doğan gelir artışlarının hesabında (XIV) numaralı formülden faydalanılmıştır. Burada yapılan varsayım yıllık hükümet harcamalarındaki artışın bütçe açığına eşit sayılmasıdır. Bir başka deyişle, her yıl geliri gerçekleştiği seviyede değişmemiş kabul edilerek veri alınmış, harcamalar ise bağımsız bir kararla bütçe açığı kadar artırılmış gibi düşünülmüştür (8).

(8) Harcanabilir gelire göre marjinal tüketim eğilimi Dr. Tuncer Bulutay tarafından 1950-62 devresi için 0,83, Dr. Uğur Korum tarafından 1955-65 devresi için 0.92 olarak hesaplanmıştır. Bu tahminlerden ilkinin gerçek değerden biraz düşük, ikincisinin biraz yüksek olması muhtemeldir. Biz GSMH ya göre marjinal tüketim eğilimini, alabileceği en yüksek muhtemel değer olarak 0.90 kabul ettik. Daha küçük bir marjinal tüketim eğilimi bütçenin çoğaltan etkisini hesapladığımız değerlere göre daha da küçültecek, bu ise ulaştığımız sonuçları değiştirmeyecektir.

Tablo : 4

Bütçe Açıklarından Doğan
Gelir Artışları — GSMH Artışları
(Milyon TL.)

	Yıllık Fiili GSMH Artışı	Hesaplanan Bütçeden Doğan GSMH Artışı	Hesaplanan Artışın GSMH ya Göre Yüzdesi	Hesaplanan Artışın GSMH Artışlarına Göre Yüzdesi
1953	—	—	—	—
1954	293	190	1.1	64.8
1955	3,945	895	4.2	22.7
1956	3,275	957	3.9	29.2
1957	6,194	890	2.9	14.4
1958	7,978	969	2.5	12.1
1959	9,220	1,488	3.1	16.1
1960	3,243	2,763	5.4	85.2
1961	2,750	1,046	1.9	38.0
1962	6,581	667	1.1	10.1
1963	8,725	— 22	0.3	— 2.5
1964	4,316	2,268	3.1	52.6
1965	5,924	3,600	4.5	60.8
1966	5,015	1,686	2.0	33.6

Tabloda görüldüğü gibi, bütçe açıklarının millî hasılda yarattığı kabul edilen artışlar hem yıllık toplam GSMH'nin çok önemsiz sayılabilecek kısımlarını teşkil etmekte hem de iki değişken arasında belirli bir korelasyon görülmemektedir. Yıllık GSMH artışları içinde hesaplanan artışlar çok daha önemli yüzdeler ifade etmekte iseler de aynı korelasyon yokluğu burada da göze çarpmaktadır.

Sonuç

Araştırmamız bütçe politikası ile fiat ve millî gelir değişimleri arasında genellikle var olduğu kabul edilen ilişkinin Türkiye için fazla geçerli olmadığını göstermektedir. Acaba bütçe politikasının etkinliğiyle ilgili bu sonucu yaratan sebep ne olmuştur?

Kanımızca bunun cevabı, bütçe politikası ile modelimizde hesaba katmadığımız çeşitli unsurlar arasındaki nisbî önemin Türkiye'de diğer ülkelerdekinden -özellikle gelişmiş ekonomilerdekinden farklı oluşundadır. Bir başka deyişle, bu unsurlar Türkiye bakımından gelişmiş ülkelere göre daha büyük rol oynamıştır. HERNAKADAR,

bu unsurlar arasında para politikasının Türkiye için daha küçük bir önem taşıması beklenebilirse de kurumsal yapıdan doğan engeller ve dış ticaretin yarattığı dar boğazlar bunu fazlasıyla telafi edecek kadar önemlidir. Gerçekten, tarıma geniş ölçüde bağlı Türk ekonomisi esas itibariyle tabiat şartlarının bu sektörde yarattığı büyük gelir dalgalanmalarından geniş ölçüde etkilenmektedir. Tarım sektörü gelirleri ise - kısmen bu sektörün çok geniş ölçüde vergi dışı kalması nedeniyle - bütçe politikasından ancak sınırlı bir şekilde etkilenecektir. Keza, ekonominin tarımsal yapısından doğan bu durum dışında diğer kurumsal engeller de bütçe politikası ile millî gelir arasındaki ilişkiyi zayıflatmaktadır.

Diğer yandan, ele alınan devre içinde dış ticaret en önemli dar boğazlardan biri olmuştur. Ekonominin gelişmesini - ve fiat artışlarını - çok geniş ölçüde dış ticaret imkânları sınırlamıştır. Bu imkânların daralması, bütçeden bağımsız olarak millî gelirin gelişmesini kösteklemiş, fiat seviyesini etkilemiş, böylece de bütçe politikası ile millî gelir ve fiat seviyesi arasındaki bağlantıyı zayıflatmıştır.

Sonuç olarak, Türk ekonomisinin yakın geçmişteki gelir ve fiat değişmelerinin asıl nedenlerinin, muhtemelen, bütçe politikası dışındaki unsurlarda bulunduğunu söyleyebiliriz.